

Лекція 8.

Тема 8. Особливості хімічної зброї. Характеристика осередку хімічного зараження. Ураження бойовими отруйними речовинами.

Учбові питання.

1. Особливості хімічної зброї.
2. Характеристика осередку хімічного зараження.
3. Ураження бойовими отруйними речовинами.

1 питання

Бойові отруйні речовини (БОР) об'єднуються у 3 групи:

- ОР смертельної дії (ФОР, іприт);
- ОР, які тимчасово виводять із строю (психохімічні);
- ОР, які короткочасно виводять із строю (подразливі та сльозоточиві).

За дією класифікуються :

- Нервово – паралітичної дії (зарин, зоман, УІ – газ);
- Шкірнонаривної дії (іприт, люїзит);
- Загальнотоксичної дії (синильна кислота, хлороціан);
- Задушливої дії (фосген, хлор, дифосген);
- Психоміметичної дії (Бі – зет);
- Сльозоточивої та подразливої дії (адамсит, дифенілхлорарсин, хлорацетофенон, бромбензилціанід).

2 питання

При поширенні у навколишньому середовищі отруйних речовин (ОР) або сильно діючих ядучих речовин (СДЯР) утворюються зони хімічного зараження і осередки хімічного ураження.

Зона хімічного зараження — це територія, яка безпосередньо перебуває під впливом хімічної зброї або сильно діючих ядучих речовин і над якою поширилася заражена хмара з вражаючими концентраціями.

Зона хімічного зараження ОР характеризується типом застосованої ОР, довжиною і глибиною. Довжина зони хімічного зараження — це розміри фронту виливання ОР (за допомогою авіації) або діаметр розбризкування ОР під час вибуху (бомб чи ракет). Глибина зони хімічного зараження — це відстань від навітряної сторони регіону застосування у бік руху вітру, тієї межі, де концентрація ОР стає неуражаючою.

Зона хімічного зараження, яка утворилася в результаті застосування авіацією отруйної речовини, включає район застосування хімічної зброї ЗОР, довжиною D , шириною $Ш$, територію поширення хмари, зараженої отруйною речовиною Z_i і глибиною Γ (рис. 10).

Зона хімічного зараження, яка утворилася в результаті аварії зі СДЯР, складається з ділянки P розливу СДЯР і території поширення парів Z_2 з глибиною G і шириною III .

Поширюючись за вітром, заражена хмара може уражати людей, тварин і рослини на значній відстані від безпосереднього місця потрапляння небезпечних хімічних речовин у навколишнє середовище. Відстань від підвітряної межі площі безпосереднього зараження до межі, на якій перебування незахищених людей, тварин в атмосфері зараженого повітря залишається небезпечним, називається **глибиною небезпечного поширення парів хімічних речовин**. Ця відстань може бути до кількох кілометрів, інколи навіть кількох десятків кілометрів від місця безпосереднього застосування чи аварійного потрапляння в навколишнє середовище небезпечних хімічних речовин.

Заражене повітря з парами і аерозолями затримується в населених пунктах, лісах, садах, високостеблових сільськогосподарських культурах, у долинах, ярах. Тому при організації захисту населення і сільськогосподарських тварин це потрібно враховувати.

Межі зон зараження визначаються пороговими токсичними дозами ОР або СДЯР, які спричиняють початкові симптоми ураження, і залежать від розмірів району застосування ОР чи розливу СДЯР, метеорологічних умов, рельєфу місцевості, щільності забудови, наявності та характеристики лісових насаджень.

Осередок хімічного ураження — це територія, в межах якої в результаті впливу хімічної зброї або аварійного викидання в навколишнє середовище СДЯР виникли масові ураження людей, сільськогосподарських тварин і рослин.

Розміри осередку хімічного ураження залежать від масштабу застосування отруйних речовин чи кількості викиду в атмосферу СДЯР, їх типу, метеорологічних умов, рельєфу місцевості; щільності забудови населених пунктів, наявності та характеру лісових насаджень.

У зоні безпосереднього потрапляння небезпечних речовин виділяються пари і аерозолі, утворюючи первинну хмару зараженого повітря. Поширюючись у напрямку вітру, вона здатна уражати людей, тварин і рослини на території в кілька разів більшій, ніж безпосередньо уражена хімічною речовиною. Частина небезпечних хімічних речовин осідає на місцевості у вигляді крапель і під час випаровування утворює повторну хмару зараженого повітря, яка переміщується за вітром і створює зону поширення парів отруйних або сильнодіючих ядучих речовин. Тривалість уражаючої дії первинної хмари зараженого повітря відносно невелика, але на місцевості можуть створюватися ділянки застою зараженого повітря. У таких випадках тривалість вражаючої дії зберігається більш тривалий час.

Осередок хімічного ураження характеризується концентрацією, щільністю зараження і стійкістю.

Концентрація — це кількість хімічної речовини в одиниці об'єму повітря. Вимірюється в міліграмах хімічної речовини, яка знаходиться в літрі повітря (мг/л). Концентрацію, за якої виявляються уражаючі властивості отруйної речовини, називають бойовою концентрацією, величина її залежить від токсичності хімічної речовини.

Щільність зараження — це кількість небезпечної хімічної речовини, яка припадає на одиницю площі. Вимірюється в грамах хімічної речовини на квадратний метр поверхні (г/м).

Щільність зараження характеризується зараженістю території, ґрунту, будов, споруд. Таке зараження нерівномірне, залежить від умов застосування чи аварійного потрапляння хімічної речовини і може бути від кількох до десятків грамів на 1 м².

Стійкість хімічної речовини на місцевості — це тривалість уражаючої дії на людей, сільськогосподарських тварин, рослини і лісові насадження, які знаходяться на зараженій території.

Стійкість визначається часом (хвилини, години, доби), що минув з моменту надходження хімічної речовини, після закінчення якого ця речовина вже не є небезпечною для рослин, тварин, а люди можуть перебувати в осередку хімічного зараження без засобів захисту.

Стійкість хімічних речовин залежить від температури повітря, наявності атмосферних опадів, фізичних і хімічних властивостей речовини.

Зпитання

Отже, розрізняють стійкі та нестійкі ОР.

Нестійкі ОР – термін дії від декількох хвилин до 1 – 2 години, застосовують в парі побіжному та аерозольному стані.

Стійкі ОР – використовують в аерозольному, крапельно – рідинному стані, а також у вигляді спеціальних згущених рецептур. Тривалість дії від кількох годин до багатьох тижнів або місяців.

ОР нервово – паралітичної дії: основним механізмом дії є порушення діяльності НС з наступним розладом функції дихання, серцевої діяльності, порушенням зору і розвитком судом і паралічів. Біомеханізм зводиться до пригнічення ферменту холінестерази, що контролює обмін ацетилхоліну, з допомогою якого по холінергічних нервах здійснюється передача нервових імпульсів. При пригніченні активності холінестерази в організмі накопичується ацетилхолін, що призводить до перезбудження ЦНС і парасимпатичної нервової системи. Перший симптом ураження ФОР – стійкий міоз (звуження зіниць).

Першу медичну допомогу (у порядку само і взаємодопомоги) надають з метою: профілактики ураження ФОР, припинення потрапляння в організм, максимально раннього початку лікування отруєння.

- Одягання протигазу;
- Обробка шкіри, одягу вмістом ІПП;
- Введення антитоту в/м із шприц – тьюбіку з червоним ковпачком (афін або бутаксим). На шляху руху зараженої хмари особовий склад приймає

по 2 табл. П -6 за командою командира за 30 хвилин до початку роботи в зоні зараження;

- Евакуація потерпілих в МПБ для надання долікарської допомоги.

Долікарська допомога :

- Повторне введення антидоту (афін або бутаксим); при зупинки дихання – ШВЛ;

- При відсутності афіну або бутаксим можна дати 2 табл. тарену;

Повторна часткова санітарна обробка шкіри, одягу з ШП;

- Евакуація на відкритому транспорті в МПП.

ОР загальноотруйної дії – синильна кислота, хлороціан, які викликають швидкий розвиток клініки отруєнні і смерть від паралічу дихального центру. Синильна кислота з'єднуючись із тривалентним залізом дихальних ферментів, блокує дихання і призводить до розвитку кисневого голодування, зміни газового складу крові, розладу функцій ЦНС, кровообігу та інших органів. Клінічні форми : блискавична і сповільна. При блискавичній формі смерть настає в перші хвилини після зупинки дихання. Сповільна форма – чітко через три ступені тяжкості : легка, середня, важка. Діагноз ставиться на ознаках : запах гіркою міндалю у видихуваному повітрі, червонувате забарвлення шкіри, слизових оболонок, розширені зіниці, екзофтальм.

Перша медична допомога :

- Одягання протигазу;

- Використання антидоту – пропіл нітрит або амлінітрит, який застосовують інгаляційно (ампулу роздавлюють під маскою протигазу).

Долікарська допомога :

- Введення судинних і дихальних аналептиків (кордіамін або камфора, лобелін або цитітон);

- Введення 1мл 20% розчину анти ціаніду в/м;

- Евакуація в МПП.

ОР шкірноаривної дії - іприт, люїзит.

Потрапляє в організм через дихання та шкіру, викликає місцеві ураження шкіри і органів - 19 - дихання. Характерною особливістю іприту є відсутність у момент впливі суб'єктивних ознак ураження. Прихований період дії на шкіру 13 – 15 годин, на очі та дихання – 2 – 4 години. Іприт – масляниста рідина з запахом «гірчичний газ», в 5,5 разів тяжче повітря, погано розчиняється у воді, руйнується речовинами, які містять хлор.

Перша медична допомога – одягання протигазу; обробка шкіри із ШП; часткова санітарна обробка одягу; у випадках вживання зараженої їжі або води беззондове промивання шлунку; при зупинки дихання – ШВЛ; евакуація в МПБ.

Долікарська допомога : часткова санітарна обробка; промивання очей 2% розчином соди; беззондове промивання шлунку, активоване вугілля всередину; при ураженні люїзитом – введення антидоту – унітіол ; п/ш камфора, кофеїн.

ОР задушливої дії – фосген, діфосген, хлорпикрин, викликають ураження тільки інгаляційним шляхом.

Фосген – безбарвний газ з неприємним запахом « прілого сіна і гнилих яблук». Першими ознаками є: неприємний смак у роті; подразнення очей; кашель, ядуха, біль в епігастрії, блювота, рефлекторна зупинка дихання. Це ознаки періоду благополуччя, який триває 2 – 8 годин. Потім настає період розпалу отруєння : задишка з виділенням великої кількості пінистої, інколи з кров'ю, мокроти до 1 – 1,5 л. набряк легень розвивається до кінця 1 – 2 доби. Шкірні покриви ціанотична, попелясте – сірого кольору, згущення крові, підвищення температури тіла, зниження АТ, ниткоподібний пульс, смерть від паралічу дихального центру.

Перша допомога: одягання протигазу, вдихання протидимної суміші, евакуація із зони зараження, промивання очей, полоскання рота водою із флаги, у випадку зупинки дихання – ШВЛ.

Долікарська допомога : при подразненні очей і ВДШ – промивання очей 2% розчином соди, вдихання протидимної суміші, кисню протягом 5 – 10 хвилин, зігрівання, спокій, п/ш кофеїн, кордіамін, евакуація в госпіталь на будь – якому транспорті у зв'язку із загрозою розвитку набряку легень.

ОР психоміметичної дії – похідні гліколевої (БІ-зет) та лізергінової (ДЛК) кислот, використовуються у вигляді димів та отрути для зараження води і продовольства.

В організм потрапляють інгаляційно та ШКТ, прибудь – якому шляху виникає однакова клініка. БІ – зет проникає у мозок і вже через 2,5 хвилини досягає максимальної концентрації в більшості структур мозку.

Ознаки отруєння :

1 – 4 години – тахікардія, запаморочення, порушення мови і ходи, блювота, сухість в роті, затуманення зору, сплутаність свідомості.

4 – 12 годин – неспроможність адекватно реагувати на зовнішні подразники або пересуватися, порушення пам'яті, зорові, акустичні й тактильні галюцинації , коливання настрою від ейфорії до депресії.

12 – 96 годин – посилення активності, безладно непередбачувана поведінка, поступове повернення до нормального стану, протягом 1 – 3 тижнів – астеничний стан, розвиток амнезії.

Перша допомога : вилучення зброї, одягання протигазу, часткова санітарна обробка за допомогою ППП, при збудженні – промедол, винос із осередку. *Долікарська допомога :* введення 1 – 2 мл трифтазин, промедолу, кордіаміну, фіксація до нош та евакуація під наглядом супровідника до МПП.

ОР слъзоточивої та подразливої дії: діють на нервові закінчення слизових - 20 - оболонки дихальних шляхів, кон'юнктиви очей і викликають відчуття печії і болю. ОР подразливої дії – адасит і дифенілхлорарсин. ОР слъзоточивої дії – хлорацетофенон і бромбензилціанід. Клініка розвивається з перших хвилин контакту – подразнення в носі та зіві, біль за грудиною, головний біль, біль у яснах, ділянці вух, виділення із носу, сухий болючий кашель, чхання, слинотеча, нудота, блювання, біль у животі.

Перша допомога : одягання протигазу, вдихання фіциліну під маску, за межами зони – промивання очей і полоскання порожнини рота, носоглотки водою, при болях – промедол із АІ п/ш.

Долікарська допомога : повторне вдихання фіциліну, промивання очей 2% розчином соди. Не дозволяється протирати очі руками. Обмундирування потрібно механічно очистити ще до зняття протигазу. Мазі в очі не рекомендується.